

пеки підприємства.

Таким чином, система безпеки підприємства є невід'ємною частиною стабільного функціонування підприємства в існуючих ринкових умовах, тому що найважливішими її складовими є прогнозування, виявлення та ослаблення існуючих небезпек і загроз, а вчасно розроблений план щодо адаптації підприємства допоможе уникнути банкрутства.

1.Пекін А. Економічна безпека підприємств як економіко-правова категорія. // Економіст. – 2007. – №8. – С.23-25.

2.Донець Л.І., Ващенко Н.В. Економічна безпека підприємства. – К.: Центр навч. літ-ри, 2008. – 240 с.

3.Соснин А.С., Прыгунова П.Я. Менеджмент безопасности предпринимательства. – К.: Изд-во Европейского ун-та, 2002. – 357 с.

4.Сухоруков А.І., Ладню О.Д. Фінансова безпека держави. – К.: Центр навч. літ-ри, 2007 – 192 с.

5.Ярочкин В.И. Система безопасности фирмы. – М.: Ось - 89, 1998. – 192 с.

Отримано 12.01.2009

УДК 658.115.31 : 338.583

О.В.ШАХОВА

Харківська національна академія міського господарства

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ У ПОТОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розглядаються теоретичні основи витрат, аналізується відмінність витрат від затрат. Сформульовано принципи формування складу витрат, що утворюють витрати підприємства. Надається взаємозв'язок моделей ухвалення рішень та управління витратами. Витрати розглядаються як самостійний об'єкт управління, які напряму пов'язані з підвищенням ефективності використання ресурсів у поточній діяльності підприємств житлово-комунального господарства.

Удосконалення системи управління витратами комунальних структур потребує розробки та цілеспрямованого впровадження комплексу заходів правового, методичного й організаційного характеру. З цієї метою слід розглянути методологію формування витрат комунальної галузі.

Дослідженню сутності витрат присвячено багато робіт вітчизняних і закордонних авторів [1, 5].

Зміст витрат можна розглядати з двох позицій. У широкому смислі слова, витрати – це витрачена на що-небудь сума. У вузькому понятті, під витратами розуміють вартісну оцінку використовуваних у процесі виробництва і реалізації продукції природних ресурсів, сировини, матеріалів, палива, енергії, основних засобів, трудових ресурсів,

а також інших витрат. Хоча затрати і визначають як витрати, варто розрізнити ці поняття. Розходження між поняттями «затрати» і «витрати» впливають з розходжень ресурсів, що витрачаються на виробництво (матеріальних, природних, енергетичних, трудових, інформаційних), і їхньої вартісної оцінки. Тому затрати – це безпосереднє використання ресурсів у їхньому натурально-речовинному вираженні, а витрати являють собою затрати ресурсів, що прийняли на ринку вартісну форму. Крім того, затрати на виробництво мають відношення до процесу виробництва взагалі, незалежно від його закінченості і характеру зв'язку витрат з виробленою продукцією. Витрати виробництва означають закінченість процесу виробництва й у прикладному, конкретному змісті виражають ту частину витрат, що відноситься до готової продукції. Розходження між затратами даного періоду і витратами, які виникають у зв'язку з цим, можна пояснити так. По-перше, затрати поточного року є також і витратами підприємства за цей рік. По-друге, затрати, що виникли до поточного року, стануть витратами даного року і відображаються як активи на початок поточного року. По-третє, затрати поточного року можуть бути витратами майбутніх періодів, і у бухгалтерському обліку вони будуть відображені як активи на кінець звітного періоду.

З найбільш загальних теоретичних позицій варто розрізнити витрати суспільства і витрати підприємства. Суспільні витрати виробництва містять у собі сукупні витрати суспільно необхідної праці, на виробництво продукції і відбиваються у вартості цієї продукції. Витрати виробництва підприємства є результатом процесу відтворення і відбивають грошові витрати підприємства на спожиті у виробничому процесі засоби виробництва і виплату заробітної плати. З позицій макроекономіки дія загальноекономічного закону економії праці потребує мінімізації суспільної праці, а з позицій мікроекономіки через закон додаткової вартості потрібно максимізувати прибуток мінімізацією рівня виробничих витрат, що є макроекономічним аспектом максимізації темпів зростання продуктивності праці. Між виробничими витратами існує пряма і зворотна залежність, що свідчить про невідповідність суми окремих мінімумів витрат з мінімумом загальної суми витрат у народному господарстві загалом. Існування зворотного зв'язку веде до того, що загальний мінімум витрат неможливо знайти додаванням мінімумів витрат за кожним продуктом окремо. Наявність такого зв'язку обумовлена такими причинами, як можливість використання різних засобів виробництва для виготовлення одного й того ж продукту, неоднакова ефективність аналогічних засобів виробництва порівняно з потребою у них, технологічний фактор, за рахунок якого

досконаліші й дорожчі засоби виробництва забезпечують зниження собівартості продукції при їх використанні [1, с.28].

Існують також думки про те, що склад витрат виробництва підприємства має змінюватися під впливом структури управління: чим вище рівень управління, тим більше витрат повинні включатися у витрати підприємства [2].

Деякі економісти [3, 4], визнаючи використання витрат виробництва як на рівні суспільства, так і на рівні підприємств, вважають, що на мікрорівні затрати виробництва виступають як аналог витрат на виробництво і, отже, мають розходження, що виражають протиріччя між працею приватною, і загальною, конкретною і абстрактною.

Внаслідок великої розмаїтості витрат на різних рівнях виробництва і керування, складності зв'язків витрат з різними функціями, виконуваними підприємствами, дуже важливо встановити загальні науково обґрунтовані принципи формування складу витрат, що співвідносяться з виробництвом і реалізацією продукції і, отже, включаються в її собівартість.

Розглядаючи затрати як сукупність виражених у грошовій формі витрат підприємства на виробництво і реалізацію продукції, робіт, послуг, можна сформулювати принципи формування складу витрат, що утворюють витрати підприємства.

1. Витрати виробництва в загальноекономічному змісті являють собою сукупність витрат продуктивної і непродуктивної праці. При цьому витрати продуктивної праці повинні включатися у виробничу собівартість у повному обсязі, а витрати непродуктивної праці, що являють собою витрати товарного і грошового обігу, включаються до складу операційних витрат підприємства як витрати періоду.

2. Витрати вимірюються витратами праці підприємства на виробництво продукції, виконання робіт та надання послуг. Ці витрати можуть бути вище, ніжче суспільно необхідних витрат або дорівнювати ним. До витрат варто відносити й аномальні, і наднормативні витрати і втрати (утрати від перевитрати ресурсів, браку, простоїв).

3. До складу витрат доцільно відносити і деякі елементи чистого доходу підприємства в тих випадках, коли вони являють собою витрати, обумовлені процесами виробництва і реалізації продукції.

Виходячи з цих принципів, можна сказати, що витрати виробництва складаються із собівартості виробленої продукції, робіт, послуг і витрат періоду. Отже, витрати, що утворюють витрати виробництва послуг ЖКГ з'являються у вигляді вартісної оцінки спожитих ресурсів:

- сировини, матеріалів, палива, енергії та інших природних ресурсів;
- робіт виробничого характеру і послуг, виконуваних спеціалізова-

ними підприємствами чи підрозділами, що обслуговують виробництво;

- вартості основних засобів та інших необоротних матеріальних і нематеріальних активів, перенесеної на продукцію у вигляді амортизаційних відрахувань (зносу);
- витрат праці у вигляді заробітної плати та інших витрат, пов'язаних з використанням робочої сили (відрахування на пенсійне і соціальне страхування);
- інші витрати, що хоча прямо і не пов'язані з виробництвом і реалізацією продукції, робіт, послуг, але обумовлені безпосередньо характером виробництва (витрати на підготовку кадрів, плата за природні ресурси).

Перелічені принципи формування витрат підприємства дають можливість визначити методологічний підхід до їх нагромадження і розподілу між видами виробленої продукції, виконаних робіт, наданих послуг, сформувані систему управління витратами. Підвищення ефективності використання ресурсів у поточній діяльності підприємства обумовлює необхідність виділення витрат у самостійний об'єкт управління.

Уявлення про витрати підприємств ЖКГ як об'єкта управління ґрунтується на таких положеннях, як:

- витрати обумовлюються використанням ресурсів і відображають їх кількість на виробництво і реалізацію конкретних послуг;
- обсяг використаних ресурсів може бути виражений як у натуральних одиницях виміру, так і у вартісних, але в економічних розрахунках завжди використовують вартісні одиниці;
- визначення витрат завжди співвідноситься з конкретними цілями і завданнями, тобто обсяг використаних ресурсів у вартісному виразі розраховують для певної виробничої або збутової функції, або для виробничого підрозділу підприємства.

Модель процесу управління витратами пов'язана з моделлю процесу ухвалення рішення (рисунок).

В даний час у практичній діяльності керівництву підприємства надається інформація про витрати на виробництво в розрізі елементів витрат на виробництво і калькуляційних статей собівартості, що явно недостатньо для прийняття управлінських рішень щодо витрат підприємства. Для управління менеджерам потрібні не просто витрати, а інформація про об'єкт витрат – продукцію, роботи, послуги, або вид діяльності підприємства, які потребують визначення пов'язаних з їх виробництвом (виконанням) витрат.

Взаємозв'язок моделей ухвалення рішень та управління витратами

Існує безліч класифікаційних ознак, за якими проводиться поділ витрат на окремі види. Класифікація витрат для цілей управління повинна дозволити диференціювати витрати в різних аспектах і створювати передумови для визначення рівня витрат за об'єктами управління, організації планування, обліку, контролю й аналізу.

Найбільш широкою є класифікація витрат за напрямками обліку, яка дана К.Друрі [5, с.45].

Для керування витратами велике значення має їхній розподіл на ресурсні й організаційні витрати. Ресурсні витрати являють собою витрату ресурсів будь-якого виду: матеріальних, трудових, фінансових. Вони припускають відтік готівки. Організаційні витрати обумовлені внесенням прогресивних змін у побудову і функціонування раніше діючих систем управління витратами. Цей вид витрат не обумовлений рухом грошового потоку підприємства. Рациональне сполучення цих витрат приводить до скорочення витрат і позитивно впливає на фінансові результати діяльності.

Залежно від власності на ресурси витрати поділяються на зовніш-

ні і внутрішні. Зовнішні витрати обумовлені придбанням виробничих ресурсів на певних сировинних ринках у власників цих ресурсів. Внутрішні витрати залежать від використання виробничих ресурсів, що належать підприємству. Сума зовнішніх і внутрішніх витрат складає економічні витрати. Вони є основою розрахунку чистого прибутку як різниці між вииторгом від реалізації продукції й економічних витрат.

У теорії виробничих витрат велика увага приділяється часовому фактору. Цим фактором обумовлена класифікація витрат на макрорівні, і на ньому побудована теорія виробничої функції. Розрізняють три періоди часу, що впливають на класифікацію витрат і поводження виробничої функції: одномоментний, короткостроковий, довгостроковий. Протягом одномоментного періоду неможливо змінити будь-який ресурс у процесі виробництва. Звідси випливає висновок про те, що в цей період всі ресурси є фіксованими, а витрати – постійними.

Для короткострокового періоду характерно те, що частина виробничих ресурсів може змінюватися, а частина залишатися незмінною. Змінювана частина ресурсів складається з динамічних ресурсів, здатних легко переміщатися у просторі. Це оборотні кошти підприємства, трудові ресурси, виробничий менеджмент. У довгостроковому періоді всі витрати є змінними, оскільки у підприємства виникають можливості змінювати як масштаби виробництва, так і власні розміри. У короткостроковому періоді рівень собівартості продукції і її динаміку визначає закон зниження віддачі ресурсів. Прояв цього закону спостерігається в тому, що з підвищенням обсягів використання ресурсів до деякого часу зберігаються високі темпи збільшення обсягів виробництва. Потім відбувається поступове зниження темпів використання ресурсів і скорочення обсягів виробництва. Відповідно собівартість продукції змінюється в зворотному порядку. На початку темпи зниження витрат є досить високими, потім вони сповільнюються і витрати досягають свого мінімального значення. Надалі відбувається значний ріст витрат виробництва.

Ця взаємозумовленість використання ресурсів і рівня витрат характерна для короткострокового періоду і впливає на прийняття управлінських рішень. Позначивши обсяг виробництва – $ОВ$, обсяг притягнутих ресурсів – $Р$, питомий обсяг виробництва – $ПОВ$, маржинальний обсяг виробництва – $МО$, сукупні постійні витрати – $ПВ$, сукупні змінні витрати – $ЗВ$, загальні сукупні витрати – $ЗСВ$, середні постійні витрати – $СПВ$, середні змінні витрати – $СЗВ$, середні сукупні витрати – $ССВ$, приріст обсягу виробництва – $\Delta ОВ$, приріст обсягу притягнутих ресурсів – $\Delta Р$, приріст сукупних витрат – $\Delta ПСВ$, приріст змінних витрат – $\Delta ПР$, можна встановити зв'язок між різними витратами

тами й обсягами виробництва, що необхідно для прийняття управлінських рішень. Взаємозалежність між обсягами виробництва і різними видами виробничих витрат можна виразити формулами:

$$\begin{aligned} \text{ПОВ} &= \text{ОВ} / \text{Р}; \\ \text{МО} &= \Delta \text{ОВ} / \Delta \text{Р}; \\ \text{ЗСВ} &= \text{ПВ} + \text{ЗВ}; \\ \text{СПВ} &= \text{ПВ} / \text{ОВ}; \\ \text{ССВ} &= \text{ЗСВ} / \text{ОВ}. \end{aligned}$$

Ці залежності дозволяють встановити поведження функції виробничих можливостей, що є важливим інструментом для побудови системи управління витратами і прийняття господарських рішень.

Пропонований розподіл витрат дозволяє встановити зв'язок між рівнем витрат і певною функцією управління, що дає можливість керувати витратами на кожній стадії управлінського процесу.

1.Дем'яненко С.І. Менеджмент виробничих витрат у сільському господарстві. – К.: КНЕУ, 1998. – 264 с.

2.Аксененко А.Ф., Бобиженев М.С., Пиримбаев Ж.Ж. Управленческий учет на промышленных предприятиях в условиях формирования рыночных отношений. – М.: Финансы и статистика, 1994. – 247 с.

3.Бутинець Ф.Ф. Теорія бухгалтерського обліку. – 2-е вид., доп. і перероб. – Житомир: ЖИТІ, 2000. – 640 с.

4.Ивашкевич В.Б. Организация управленческого учета по центрам ответственности и местам формирования затрат // Бухгалтерский учет. – 2000. – №5. – С.56-59

5.Друри К. Управленческий и производственный учет: Пер. с англ. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 1071 с.

Отримано 31.03.2009

УДК 378.1

В.Є.САФОНОВА, канд. екон. наук

Інститут вищої освіти АПН України, м.Київ

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДЕРЖАВНОЇ І КОМУНАЛЬНОЇ ФОРМ ВЛАСНОСТІ НА ОСНОВІ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЇХ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглядається сучасний стан фінансово-господарської діяльності вищих навчальних закладів державної і комунальної форм власності. Пропонується комплекс заходів щодо його удосконалення.

Сучасна система освіти в Україні перебуває в процесі трансформування, необхідність якого зумовлена як загальносвітовими чинниками (становлення інформаційного суспільства, зростання ролі знань, нові вимоги виробництва до інноваційних досягнень), так і реформа-